

Cuprins

Prefață (<i>Ștefan Cazimir</i>).....	5
Notă asupra ediției	27
Note și schițe (1892)	45
Un artist	45
Norocul culegătorului.....	49
Temă și variațiuni	52
Schițe ușoare (1896)	58
Un pedagog de Școală nouă	58
1. Conferință	59
2. O inspecțiune	61
3. Ajunul examenelor	65
4. Examenul anual	67
Reformă... ..	69
Bene-Merenti.....	73
Congresul Cooperativ Român. Ședința de inaugurare	75
Schițe (nuvele) (1897)	82
Om cu noroc!.....	82
O invenție mare	87

Notițe și fragmente literare (1897)	91
Între două povețe... (schiță)	91
Momente (1901)	97
La hanul lui Mânjoală.....	97
Cănuță, om sucit	107
Două loturi.....	116
La conac	134
Reportaj	140
Ultima oră!.....	148
Boris Sarafoff!.....	153
Groaznică sinucidere din strada Fidelității	163
Amicul X.....	174
Caut casă.....	178
De închiriat	183
Proces-verbal.....	187
Urgent.....	191
Dl Goe.....	196
Vizită.....	203
Triumful talentului... ..	208
Întârziere	213
Petițiune.....	218
Lanțul slăbiciunilor	225
La Moși.....	230

Tren de plăcere	236
Atmosfera încărcată	245
Tempora.....	250
O lacună.....	254
Situațiunea.....	261
1 Aprila.....	266
Five o'clock.....	271
High-life.....	277
Cadou.....	283
Diplomație	288
Mici economii.....	292
Inspecțiune.....	297
Ultima emisiune.....	308
Amici	312
Telegrame	318
O zi solemnă.....	326
Boborul!	331
Baioneta inteligentă.....	337
25 de minute.....	341
Grand Hôtel „Victoria Română“	346
Justiție.....	351
Art. 214.....	355
Căldură mare	369
Búbico.....	374

C.F.R.....	381
Mitică (1901).....	387
Addenda. Din periodice.....	394
Istoria unei epigrafe (1874)	394
Parlamentare. Camera din Stambul (1877).....	397
Povestea isprăvilor diplomatice ale dlui C.A. Rosetti (1879).....	401
Cronica fantazistă (1889)	405
Din „Moftul român“ (seria I, 1893).....	412
Moftul român	414
Mofturi	418
Școala română	421
Misiunea pedagogului.....	423
Poetul și „Moftul“	424
Justiția română. Secția corecțională.....	428
Scandal academic	431
Un interview	432
Flăcău.....	433
Instantanee.....	434
Cum să înțeleg țărani (1894)	471
O ședință la „Junimea“ în ajunul Anului Nou (1896).....	472
Despre cometă. Prelegere populară (1899).....	475
Emulațiune (1900)	481

Premiul întâi. O reminiscență din tinerețele pedagogului (1900)	486
Din „Moftul român“ (seria a II-a, 1901)	492
Tot Mitică	492
Educațiunea sentimentală la vite	502
Tatăl nostru	504
Moșii. Tablă de materii	506
Cele trei zeițe. Poemă pedagogică	508
Înfiorătoarea și îngrozitoarea și oribila dramă din strada Uranus	509
La Peleş	511
Infamie	513
Instantanee	517
Din „Calendarul «Moftului român»“ pe anul 1902	597
Meteorologie	599
Bacalaureat	601
Slăbiciune	605
Cam târziu	609
Lună de miere	614
Talmudic	621
La Paști	622
Cugetări	628
Moftangiii	629
Jertfe patriotice	635

La poștă	640
Instantanee.....	641
[Repertoriu de nume proprii], 1931.....	664
Bibliografie	669
Glosar	674

Schițe ușoare (1896)

Un pedagog de școală nouă

Emblematica figură a pedagogului Mariu Chicoș Rostogan este ilustrată de o serie de texte din „Moftul român” (1893), din care doar o parte au intrat în volumul *Schițe ușoare*, din 1896; profesorul sau învățătorul ramolit, ambițios, sever și nefericit este ilustrat și de *Școala română* sau *Misiunea pedagogului* din prima serie a „Moftului”, dar și de texte din „Universul” (1899-1900), precum *Despre cometă. Prelegere populară, Emulațiune*, la care se adaugă Tiberiu Bumbăș din *Premiul întâi. O reminiscență din tinerețele pedagogului* (1900). Astfel, un personaj precum Tiberius Chicoș P. Rostoganu din *Misiunea pedagogului* este și el un „experiment didactic” din aceeași familie, la care mai contribuie chipurile de profesori din *Lanțul slăbiciunilor, Cele trei zeițe. Poemă pedagogică, Bacalaureat*, create în aceeași perioadă, dar și imagini de școlari și de familii precum cele ale lui Spanachidi, ale lui Spănăcel Spanacovici – din diferite anecdote.

Acest ansamblu arată o anumită individualizare a lui Mariu Chicoș Rostogan (publicarea în volum), dintr-un ansamblu la care și-au mai adus aportul alți autori ai „Moftului român” (din prima serie, unde nicio contribuție nu era semnată) – și în special Anton Bacalbașa (prim-redactorul menționat pe frontispiciul publicației), cel puțin coautor la elaborarea lui Spanachidi – Spinatberger – etc. I se poate adăuga (pentru seria din 1901 a „Moftului”) D. Teleor, autor al unor versuri despre „dacoromanul” personaj.

Prin proiectul „Marius Chicoș Rostoganu/pedagog absolut/Viața lui – operele – activitatea – etc.”, dezvăluit într-o scrisoare din epoca berlineză, prin completări de felul celor din *[Repertoriul de nume]* („doispreace apoștoli, mă! zic zeu lui Dzeu!/ toți la Vindobonae Universae Medicinae, mă!.../ oezofagu mâni-sa și Sfinctărul tătine-seu... morții tei, no! meri numai!”) este evident că exista o „bogată serie cu Mariu Chicoș Rostogan, nesfârșite variații verbale și numeroase proiecte nerealizate” (Șerban Cioculescu, în I.L. Caragiale,

Momente

Opere, vol. II, 1960, p. 588). O imagine a acestora a fost realizată în 2012, în I.L. Caragiale, *Mariu-Chicoș Rostogan. Pedagog absolut – viața lui – operele – activitatea – etc.*, antologie, ediție îngrijită, comentarii și note de Nicolae Bârna și Constantin Hârlav.

*

D. Mariu Chicoș Rostogan, distinsul nostru pedagog absolut, și-a început cariera printr-o memorabilă conferință didactică.

Vom da aci mai la vale conferința în rezumat, apoi câteva note, luate după natură, despre activitatea în *praxă* a eminentului pedagog.

Trebuie prealabil să spunem că d-sa, totdeauna înainte de *e* și *i*, pronunță pe:

n ca *gn* franțuzesc,
t ca *k*,
d ca *gh*,
g ca *j*,
c ca *ș*.

Aceasta pentru ușurarea citirii citatelor din vorbirea d-sale, pe cari voim să le transcriem pe cât se poate cu pronunțarea lor originală. Cititorul va suplini părțile din cale afară originale, pe cari ne-a fost prea greu să le transcriem exact, ca de ex. *gn* și *g*.

1. Conferință

„Onorat aughitoriu,

Vom căuta să ne roskim astăzi ghespre metoda ghe a preda grămakica în jenăre și apoi numai doară ghespre metoda intuikivă și ghespre răspunsurile neapărake, nețăsitake ghe lojica lucrului, amăsurat inkelijinții școlerului!“

Așa începe d. conferențiar. Cui nu a asistat la conferința aceasta trebuie să-i spunem că pedagogul pune întrebările și presupune și răspunsurile. Așa că urmarea, deși s-ar părea o conversație între pedagog și școlar, este însuși corpul conferinții. Iată rezumatul acestei superioare opere didactice.

Urmează conferențiarul:

Pedagogul – No! ce-i grămakica?

Școlerul – Grămakica iaște...

Pedagogul – No că-z ce iaște? că-z doar nu iaște vun lucru mare.

Școlerul numai apoi se reculeje și răspunghe – Grămakica

iaște o știință ghespre cum lucră limba și lejile mai apoi la cari se supune aceea lucrare, ghin toate punturile ghe veghere.

Pedagogul – Bravo, mă! prostovane! (*îi zic așe doară nu spre admonițiune, ci spre înghemn și încurajare*). No, acuma, spune-ne tu numai cum se împart substankivele? Școlerul, la întrebarea aceasta a mea doară, musai să răspunză, nețăsare, amăsurat priceperii și rățiunii sale:

Școlerul – În substankive care se văd și substankive cari nu se văd – reșpeckive concreke și abstracke!

Pedagogul – Apoi merem mai gheparte pe ogorul pedagogic și punem cheskiunea doar:

Ați auzit voi, copii, ghespre jăn? Ce iaște jănul?

Școlerul răspunghe – Jănul e cumu-i lucru: masculin, feminin și ekerojen au neutru, reșpeckive, ghe bărbat, ghe femeie și ghe ce nu-i nici bărbat, nici femeie.

Pedagogul – Exemple doară...

Școlerul apoi musai se exprime astfel:

Calul îi substankiv masculin; iel se schimbă în iapă, ș-apoi ghevine feminin.

Pedagogul – No! dar neutru?

Școlerul (*inoțent cumu-i, el nu poake da exemplul aghecvat; eu, pedagogul, atuncia-s gata să-i dau ilustrățiunea keoriei*)...

Pedagogul – Neutru! Neutru mai apoi, dacă-i calul masculin și iapa feminină, neutru-i catârul, carele nu-i nici cal, nici iapă, nici măgar, nici cal – e catâr, aghică corșitură, ghe îmbele jenuri, și mai gheparke pentru aceea se konzultă zoologhia, care-i o altă știință naturale, și doară *naturalia non sunt turpia*¹!...

După aceea doară, școlerul musai să fie, în rățiunea sa puerilă, eghificat pe gheplin ghe jănurile tutor substankivelor.

Vine numai dup-aceea cheskiunea makemakică... Spune-ne tu doară, Bârsăscule! (*zic eu școlerului*) ce înțăleji tu prin curbă, o linie curbă?

Școlerul – Care nu-i ghireaptă...

Pedagogul (*zâmbind cu bunătate*) – No! care nu-i ghireaptă,

¹ (Lat.) comportamentele naturale nu sunt rușinoase.

bine! da' cumu-i, dacă nu-i ghireaptă?

Școlerul mai apoi vine la aceea înduplecare a rățiunii că musai va să răspundă minken:

E o linie oablă, oablă, care mere și mere și mere și iarăși se-ntoarnă ghe unghes o purces.

Pedagogul (jucându-și serios rolul) – Bine! răspuns limpeghe! chiar! reșpeckive esact... No acuma, spune-ne cine au învăntat numerele?

Școlerul (acuma, după memorare numai, căci memoria e, cum zice Tubinghen, pur animală, răspunghes ca animalul) – Numerele pare, reșpeckive cele cu soțiu, le-au învăntat Pitagora, iar mai apoi cele impare, reșpeckive cele fără soțiu, le-au învăntat Eratoskenes!

Pedagogul – Bravo!

Cum veghe, onoratul aughitoriu, toake răspunsurile școlerului după metoada intuikivă moghearnă sunt neșesitake prin lojika lui, proprie vorbind născândă, dar completaminke formată printr-o educățiune aghecvată cercustanțelor, probăluike ca gherivând ghin natura noastră, carea lucră pe cum e mânată mai gheparke.

Într-o viitoare conferență, vom cuvânta apoi ghespre această natură iarăși în aplicățiunile sale în raport cu pedagogia, cu biserica și cu ișcoala!

(Aplauze. A doua zi, pedagogul nostru este numit în slujbă profesor „ghe pedagogie în jenăre și ghe limba makernă în șpețial“. Să-l vedem la lucru.)

2. O inspețiune

Profesorul – Că-i onorat domnul inșpectore va binevoi doară un momânt să asculke aplicățiunea metoaghii intuikive.

Inspectorul se așază, scoate carnetul și condeiul și ascultă.

Profesorul – Mă! prostovane! tu ala ghe colo... Spune-ne tu doară: ce iaște ființă și ce iaște lucru, mă?

Elevul – Lucrul, dom'le, este care nu mișcă, și ființă pentru că mișcă!

Profesorul – No! dar ornicul meu... prostule! ființă-i ori lucru?

Elevul – E lucru, dom'le!

Profesorul – Că'z doar mișcă, mă! auzi-l! (*Bagă ceasul în urechea elevului.*)

Elevul (ferindu-se) – Da, dar dacă nu-l întoarcem, nu mișcă.

Profesorul (satisfăcut) – Bravo! (*Cătră domnul inspector:*) Ș-apoi doar ăsta-i ghintre cei meghiocri... Bine! (*Elevul trece la loc.*) Tu, mă! ălălant ghe lângă el... Câke picioare are boul, mă?

Elevul – Patru, dom'le!

Profesorul (vesel) – Ei, pe dracu! că-z doar n-o să aibă șapke!... Și ce e boul cu patru picioare? lucru ori ființă? Ha?

Elevul – Ființă, dom'le!

Profesorul – Dar masa ființă-i?

Elevul – E lucru, dom'le!

Profesorul – No! că-z n-are și ea patru?

Elevul – Da, dar nu se mișcă, dom'le!

Profesorul (și mai vesel) – Ei! pe dracu! să se miște... poake doar că cu spirikismus!

Inspectorul (tușește tare și caută să schimbe vorba) – Mă rog, cum îl cheamă pe elevul acesta?

Profesorul – Anibal Ioanescu.

Inspectorul – Răspunde bine.

Profesorul (cu siguranță) – Că-z ăsta-i ghintre cei bunișori!... No!... la geografie acuma... Mă! tu ghe colo... Spune-ne tu doară toake ștakele Europei.

Elevul – Franța, dom'le.

Profesorul – Franțiia, bine!

Elevul – Anglia, dom'le.

Profesorul – Iaște!

Elevul – Germania, dom'le.

Profesorul – Ghermania.

Elevul (se pornește repede; Profesorul dă din cap afirmativ la fiecare nume de stat cu satisfacție și cu mândrie) – Elveția, Rusia, Suedia, Italia, Belgia, Olanda, Turcia, Bulgaria, România, Serbia, Muntenegru și Grecia... dom'le!

Momente

Profesorul (*încruntându-se*) – Și apoi mai care, mă?

Elevul – Atâtea, dom'le!

Profesorul (*începând să scrâșnească*) – Dar Șpania, mă?

Elevul (*intimidat*) – Și... Spania, dom'le!

Profesorul (*mai aspru*) – Dar Șpania, ungh-e-i Șpania?

Elevul – ...?!

Profesorul (*magistral*) – Șpania-i lângă Portocalia, mă boule, și vițăversa!

Elevul (*aiurit*) – Și... Spania și Portocalia, dom'le!

Profesorul (*din ce în ce mai sus*) – Și mai care?

Elevul (*pierdut*) – Vițăvercea, dom'le!

Profesorul (*indignat*) – Nu Vițăvercea, mă! Dănimarca, mă! Dania, mă! (*Șoptind amenințător printre dinți:*) Dania, tătănă-tău! (*Energic.*) Merji la loc, boule!

Elevul pleacă obidit la loc.

Inspectorul (*conciliant*) – Ei! oricum, tot a știut destul de bine.

Profesorul (*încă fierbând de ciudă*) – Pe dracu, știut! Traiane Ghiorghiescule! Vină tu... Spune-ne tu doară, s-audă și onorat domnul inspector – dacă sunt în lume apoi câte le veghem doară, cine le-au făcut pe toate?

Elevul (*sigur*) – Natura, dom'le!

Profesorul (*zâmbind cu bunătate filozofică*) – Ei, pe dracu, Natura!... Dar pe Natura aia cine au făcut-o, mă prostovane?

Elevul – Dumnezeu, dom'le!

Profesorul – Dar vezi bine că Dumnezeu, că-z doar nu tătă-tău și mumă-tă!... No! acuma... noi, românii, musai doară să șkim pe cum că: ghe ungh-e ne trajem noi?... ghe ungh-e?... spune!

Elevul (*energic*) – De la Traian, dom'le!

Profesorul (*făcând cu ochiul Inspectorului, care stă în admirație*) – Și cine era Trăian?

Elevul – El era un om bun!

Profesorul (*emoționat*) – Bun, drăguțul ghe el! zic zău lui Dumnezău, bun!... și cu cine s-au bătut el?

Elevul (*brav*) – Cu turcii!

Profesorul (*râzând cu mult chef*) – Pe dracu! Că-z ungh-e erau

turcii până atunci în Europa... Mai târziu doară apoi s-or ghescoferit turcii... (*Puternic:*) Cu dacii, mă!

Elevul (mai brav) – Cu draci!

Profesorul – Că zău lui Dumnezeu că cu draci s-o bătut!... Dar mai apoi, Ștefan cel Mare și Michaiu Bravul cine au fost?

Elevul (mândru) – Ei erau oameni buni.

Profesorul (aprobând cu tărie) – Buni, mă!... și s-au bătut...

Elevul (cu multă mândrie națională) – Cu draci!

Profesorul (entuziast) – Cu draci! zic zău lui Dumnezeu!... Merji la loc!... Bravo, prostovane! (*către inspector, care e transportat:*) Că-z ăsta doară iaște un școler emininke!

Inspectorul – Are și mult talent!

Profesorul (cu siguranță) – Ei! pe dracu, talent!... că-z talent nu-i doar ghe vreo samă, asta-i lucru anticvat... Cu metoaghele mogherne doară, totul zace numai în aplicățiune!... No! la muzică acuma... Spune-ne, Popăscule: ce-i muzica?

Elevul – Muzica este care cântă, dom'le.

Profesorul (nemulțumit) – Nu așa, loază! Nu cuvânta doară ca râtanii... vorbește ca școlerii. Dă-ne tu numaighecât ghefinitionia chiară și agkecvată!

Elevul – Muzica este...

Profesorul – Ce?

Elevul – Este când...

Profesorul (foarte nemulțumit și repetând definiția) – Muzica iaște aceea care ne gâghilă urechile într-un mod plăcut... (*Printre dinți, aparte, școlarului:*) Ia sama doară să nu ți le gâghil eu ție într-un mod neplăcut! (*Se aude clopotul de ieșire.*)

Inspectorul (se ridică; copiii fac și ei ca inspectorul) – Domnule profesore, sunt foarte mulțumit. Metoda dumitale e admirabilă...

Profesorul (tăindu-i vorba cu mândrie) – Că-z asta doară e metoada lui Peștaloțiu!

Inspectorul (urmând) – ...și zelul dumitale vrednic de laudă... (*Către elevi:*) Voi, băieți, căutați a profita de știința bunului vostru profesore și nu uitați că de la voi așteaptă mult patria, România, pentru viitor!

Profesorul (conducând cu multe reverențe pe inspector și încântat de rezultat) – Că-z eu ce le tot spun boilor, onorat domnule inspectore?... Apoi dacă-s porci și n-au ghestulă aplicățiune!

3. Ajunul examenelor

Profesorul – No! mâne apoi începem doară! Câți ghintre voi au ștuduit or mere mai gheparke; câți au fost putori și n-au ștuduit, trebuie că rămân repekinți. Acuma doară numai să vă muștruluiesc că cum să fiți la aceea înălțime la carea caută a fi școlerul întrucât privește educațiunea prințipială, respeckive la o conduită exămplară față ghe azistenții cari vor fi ghe față. (Către un școlar din fund:) Închighe gura, boule, că-ți întră musca... (Băieții râd.) Silențium!... Școlerul caută să fie curat îmbrăcat...

Școlarul Ionescu – Mie mi-a făcut mama haine nouă, dom'le.

Profesorul – Ei! mă-ta! că-z doară nu era să ți le fac eu! (Râsete.) Silențium, măgarilor! Educațiunea prințipială mai apoi ne obligă la respect cătră cei mari, și la înfățișare moghestă, carea iaște ca un ghecorum al juneții... (Răspicat și sever.) Că pe carele îl voi veghe că rânjăște, ori se zbenguiaște, apoi minken acelui măgar i-oi lunji eu urechile... măcar de-ar fi ficior ghe Erzherzog¹!...

Școlarul Popescu – Dom'le, tata a zis că să-i spui de câte ori ne tragi de ureche, ca să vorbească la Cameră.

Profesorul (cu ton de mângâiere) – Că-z astea nu le-am spus pentru kine. Pe kine doară ke cunosc ca un școler emininke... Le-am spus numai pântru porcii eilanți!... No! acuma să probăluim căke o țără ghin makerie... Popăscule! (O plesnitoare și-apoi alta și-ncă una pocnesc în zidul din spatele profesorului; acesta sare în sus speriat.) Hoghi o féne éghemek!² Cine a fost porcul și măgarul...? (Toată clasa râde.) Cine?... Minken musai să aflăm cine nu a știut respectul? (Fierbe de ciudă.)

¹ (Germ.) arhiduce.

² (Magh.) Să o ia naiba!

Mai mulți școlari – Popescu, dom'le!

Profesorul – Popăscu? Nu se poate... Popăscu doară-i un școler emininke.

Școlarii – Popescu, dom'le!

Profesorul – Acela care mai face asta, lasă-l apoi doară... Popăscule... dacă cineva ke-ntreabă să-i spui numai câke operațiuni avem în aritmetică, cum vei răspunghe?

Popescu – Trei, dom'le.

Profesorul – Nu-s mai mulke?

Popescu – Cinci.

Profesorul – Nu-s mai puține?

Popescu – Două.

Profesorul – La ghereptul vorbind, sunt numai două în prințipiu, sporire și scăghere ghe unitake; numai doară, după diferențierea lor în praxă, ghevin că-s patru; aghițiunea, substracțiunea, multiplicățiunea și ghiviziunea. No! bine! meri la loc... Spune numa lui tată-tău să vină mîne să ne onoreză. (Altă plesnitoare.) ...O feketekukio!¹ Cine-i porcul și măgarul?

Toți – Popescu, dom'le!

Profesorul (necăjit) – Silențium! Ioanescule! dacă cineva ke întreabă că-s câke-s emisfererele pământului, tu ce vei răspunghe?

Ionescu – Două, dom'le!

Profesorul – Nu-s mai mulke?

Ionescu – Nu, dom'le!

Profesorul (iritat) – Ba da, loază!

Ionescu – Care, dom'le?

Profesorul – Acele care sunt, boule! emisferul austral, emisferul boreal, mai gheparte apoi emisferul oriental și emisferul ocșidăntal, măgarule! Meri la loc, vită! Vine mâni-ta mîne?

Ionescu – Nu, dom'le, că spală la mama lui Popescu.

Profesorul – No bine, că-z tot n-avea ce procopseală să vază. (Un pumn de plesnitori; profesorul sare cât colo.) O féne ș-o feketekukio! (Turbat.) Care e iar măgarul și porcul care n-are reșpect?

Toți – Popescu, dom'le... (Râd.)

¹ (Magh.) Câine negru! (fig.) Diavol.

Profesorul (potolindu-se) – No! Silențiu! Luați aminke doară la muștruluiala care v-am făcut... Mâne este ziua când pukem zice, pedagogi și școleri, față cu onorata azistență care va fi ghe față, finis coronat opus¹... În educațione e virtuke... (Copiii fac zgomot... Popescu se caută să mai găsească o plesnitoare. Profesorul iese repede, înjurând teribil.)

4. Examenul anual

Două mahalagioaice asistă la examenul copiilor lor.

Profesorul, pedagogul nostru absolut, ascultă pe copiii mahalagioaicelor. E foarte aspru și fără chef. Mamele stau înțepate pe scaune, unde s-au așezat fără să fie poftite.

Profesorul (către elevul Popescu, care n-a răspuns la trei întrebări) – No! prostule, dacă nu știi pe estea, care-s ghe tot simple și jenărale, apoi spune-ne rațiunea pântru care românii au kins să urmeze o polikikă jermână pe timpul lui Mihaele Bravul?

Popescu – ...?

Profesorul – No, spune odată!

Popescu – ...?

Profesorul (energic) – Meri la loc, boule! (Către mama lui Popescu, care este foarte mâhnită:) Că-z prost l-ai făcut, cucoană! Apoi ăstuia doară numai paie să-i dai să mânce. (Mama lui Popescu plânge.) Că-z geaba te mai bocești acuma, nu-l mai dreji. Are să mai steie încă șapke ani repekinke... Ionescule! (Mama lui Ionescu tușește foarte mișcată.) Cumu-i pământul, mă?

Ionescu – Mare, dom'le!

Profesorul – Pe dracu, mare! L-a măsurat mâni-ta să vadă mare-i? Pe lângă alke astre, bunăoară Saturnus, au Neptunus, au Iupităr, pământul nostru doară-i o scârbă! nici cât să chiorăști un șoarece... Nu-i vorbă ghe mare, mă prostovane! E vorba cumu-i?

Ionescu – Se-nvârtește, dom'le.

¹ (Lat.) finalul încoronează opera.

Profesorul (răstindu-se puternic, mama lui Ionescu se sperie) – No, apoi? Dacă se învârke, cumu-i? În trei colțuri, animale?

Ionescu – Nu, dom'le!

Profesorul – No, dar?

Ionescu – Rotund.

Profesorul – Vezi așa, loază!

(Se face un zgomot la ușă. O doamnă din înalta societate – doamna Ftiriadi – intră împreună cu un mops gras, care vine să se gudure pe lângă pedagog.)

Profesorul (întâmpinând-o foarte emoționat) – Onorată doamnă, eu încă mă recomând. (Ia cățelul în brațe.)

Doamna Ftiriadi (foarte volubil și pe un diapazon mult mai nalt) – Am venit pentru băiat... Să-ți spun drept că nu vream să-l aduc să dea examen la școala publică, nu vream să se amestece cu fel de fel de băieți rău crescuți... Dar a stăruit tată-său... zice că e ordin de la minister... și de-aia l-am trimes la d-ta, care-i cunoști caracterul lui ambițios, de când îi ești meditator.

Profesorul – Binevoiască numai onorata doamnă să ieie loc. (Cătră Ionescu, care așteaptă în picioare:) Tu meri la locu-ți... De hatârul mâni-tii, pe kine nu ke las repekinke! No! meri!

(Ionescu merge la loc.)

Ioneasca (ridicându-se) – Sărut mâna!

Profesorul (demn) – No bine! poți mere. (Ia scaunul Ioneaschii și-l pune lângă doamna nou-sosită, și așază cățelul pe el; mopsul, mulțumit, îl linge pe nas. Mahalagioaicele ies foarte umilite.) No, acuma tânărul Ftiriadi! Spune-ne, s-audă și ilustra matroană, onorata ta mamă – nu-i așa că pământul se-nvârke în jurul soarelui trei ani câke 365 ghe zile și mai apoi în al patrulea în 366 ghe zile?

Micul Ftiriadi – Da, dom'le.

Profesorul (face semne de aprobare doamnei Ftiriadi care, foarte satisfăcută, se scoală de la locul ei, drege cravata băiatului, îl sărută și

Momente

se așază iar la loc) – No, nu-i așe că presiunea se ghemonstră sufițiente prin cele două emisfere (*Doamna Ftiriadi tușește tare.*) ghe Maggheburg?

Micul Ftiriadi – Da, dom'le.

Profesorul (cătră clasa întreagă) – No, boilor, vegheți numai exămplu ghe aplicățiune! (*Către micul Ftiriadi;*) No, încă una ș-apoi basta! Spune-ne – nu-i așe că Ioane Corvin ghe Huniaghe, și Makias Corvin, și-apoi dup-aceia doară toți magnații maghiari fost-au români ghe-ai noștri?

Micul Ftiriadi – Da, dom'le.

Profesorul – Bine! Bravo!! Emininke!!!

Doamna Ftiriadi – Mersi, domnule profesor... Sunt foarte mulțumită... o să-i spui și lui Ftiriadi câtă osteneală-ți dai cu copiii...

Profesorul – Ilustră doamnă, că-z asta ni-i misiunea. Datoria ni-i să luminăm jenărațiunile june; că-z fără instrucțiune și educățiune, un popor doară e învins astăzi în lupta pentru existență, și cine-i învins, apoi acela dă-l dracului; vorba lăkinească: *una salus vickis, nullam șperare salukem!*

Reformă...

Una dintre cele mai populare schițe ale lui Caragiale, retipărită între 1894, anul inițial al apariției, și 1912, în publicații precum „Vatra“, „Familia“, „Calendarul «Românului»“, „Calendarul Săteanului“, „Conservatorul Constanței“ sau „Seara“, are drept personaje două figuri emblematice ale istoriei recente, apropiate de oralitate și de folclor: Alexandru Ioan Cuza și ministrul său, Mihail Kogălniceanu.

*

Suntem în epoca reformelor; spiritul public se agită asupra atâtor și atâtor cestiuni, toate vitale, a căror dezlegare nu mai poate suferi întârziere.

Una din acestea este și cestiunea bătăii în armată. Dar, deoarece-i vorba să înotăm în cestiuni, caută să spunem că sunt

oameni cari pun una prealabilă: a bate pe inferiori pentru nesupunere, nepricepere sau rea-voință, ori chiar numai din răutate, este oare la noi un obicei exclusiv al ostașilor?

Unii răspund da; alții răspund nu.

Noi până acum nu putem împărtăși hotărât părerea nici a unora, nici a altora; nu putem deci lua parte la dezbateri.

Ne vom permite însă să spunem o anecdotă istorică, ce ar putea lumina oarecum arzătoarea cestiune, o anecdotă pe care am căpătat-o dintr-un izvor vrednic de toată încrederea.

Odată, Cuza Vodă călătorea cu primul său ministru, Mihalache Cogălniceanu, către Turnul Severinului. Pentru întâia oară, alesul nației românești trecea Oltul.

La o stație, unde careta domnească și caleștile suitei trebuiau să schimbe caii, călătorii noștri deteră peste o scenă destul de neplăcută, mai ales pentru dâșii, care, tot drumul până aci, se deprinseseră cu strigăte și aclamațiuni vesele.

Căpitanul de poște bătea cu gârbaciul îndoit pe unul dintre slujitori, pentru că acest nenorocit subaltern, trecut din băutura, nu așezase hamurile bine, o nebăgare de seamă din care, Doamne ferește, i se putea întâmpla pe drum cine știe ce primejdie Măriei Sale.

M. Sa se supără de această brutalitate și făcu niște muștrări bine simțite superiorului sălbatic; dar și mai supărat fu conul Mihalache, care luă numele căpitanului, făgăduind acestui parșiv să-l destituie telegrafic.

Careta domnească pornește în goană cu suita, și înăuntru-i se încinge o discuție galopantă între suveran și ministru, o discuție asupra maltratărilor corporale.

Conul Mihalache, omul reformelor, progresistul înflăcărat, susține că o lege aspră trebuiește numaidecât, o lege care să oprească sub pedepse strașnice bătaia. Vodă, mai moderat, recunoaște că un popor liber trebuie să șteargă din moravurile sale aceste deprinderi barbare, dar nu vede încă putința aplicării unei asemenea legi, fiindcă... deprinderi seculare... ignoranța și lipsa sensului datoriei... incapacitatea omului de a se dezbăra de un șir întreg de învățături... ș.cl., ș.cl. Ministrul se

încăpățânează... Spiritul secolului... lumina civilizației... demnitatea omului liber... ș.cl., ș.cl.

— În fine, această reformă este absolut trebuincioasă: trebuie făcută, Măria Ta!!

— Bine, Mihalache dragă, zise Vodă biruit bine; s-o facem și p-aiasta!

Au ajuns cu bine și cu sănătate la Severin, călcând de la Olt și până la podul lui Traian pe flori și aclamați de un popor întreg.

Lume – paradă – entuziasm oltenesc – banchet – luminație.

Seara în sfârșit, într-un târziu, cei doi iluștri amici sunt la gazdă împărtășindu-și impresiile. Cu tot zgomotul și entuziasmul, Vodă n-a uitat discuția de cu ziua.

Măria Sa dă ordin ministrului să fie gata a doua zi la șapte, spre a începe împreună inspecțiile de rigoare la autoritățile locale. Apoi M. Sa șoptește ceva în taină feciorului lui conul Mihalache – un țigan de casă, care cunoaște bine tabieturile ministrului. Conul Mihalache, trebuie să știm, nu obicinuieste nici papuci, nici halat. Dimineața, cum se scoală, se-ncaleță, se-mbracă din cap până în picioare și rămâne așa toată ziua.

Acum se dezbracă să se așeze-n pat.

Odaia de culcare a ministrului e despărțită printr-o ușă de-a lui Vodă. Conul Mihalache se culcă, poruncind țiganului să-i curețe cioboțelele și straietele pentru a doua zi dis-de-dimineată, și adoarme.

Dis-de-dimineată, Vodă bate la ușă:

— Haide, Mihalache, nu te-ai deșteptat încă?

Ministrul sare din pat și se repede la ghete.

— Numaidcât, Măria Ta!

Ghetele nicăiri... Caută hainele... Hainele nicăiri. Degrabă la ușa de ieșire și cheamă feciorul...

Feciorul nicăiri.

Vodă:

— Haide, Mihalache!

Ministrul iese-n colțuni și-n cămașe afară și-ncepe să-și caute prin săliță pe țigan. Un om al poliției, care doarme dejurna pe o laviță, sare buimac și caută-n toată casa, și caută, și caută,

și-n sfârșit peste zece minute aduce pe țigan.

— Unde mi-s straietele și ciubotele, mișelule? strigă conul Mihalache.

— Da nu zghera așa, coane, că doar nu dă turcii! stăi oleacă să le șterg.

— Nu le-ai șters încă?!

— Dec! da eu nu-s om? Eu să nu mă hodinesc? Le-oi șterge amu!

Și țiganul pleacă scărpinându-se-n cap și bombănind.

Așteaptă conul Mihalache, așteaptă.

— Haide, bre omule, odată, strigă M. Sa de dincolo, că doar nu ești cocoană să-ți faci două ceasuri frizura.

— Acu, acu, Măria Ta!

Și conul Mihalache se plimbă prin odaie turbat. La urma urmelor, iaca și țiganul cu ghetetele și hainele, mai rău tăvălite decât curățate, le trânteste pe un scaun și pleacă.

— Stai, mișelule! răcnește ministrul, und' te duci?

— Ei! haide odată, Mihalache! zise scurt Vodă. Haide odată, că m-ai plictisit: plec singur!

Conul Mihalache, desperat, se aruncă după țigan, îi pune mâna pe guler, îl întoarce-n loc și-ncepe să-i arză câteva palme... moldovenești. Țiganul începe să urle. În momentul acesta, Vodă deschide ușa de la mijloc și întreabă:

— Ce-i aiasta, dragă Mihalache?... Bați? Apoi cum rămâne cu reforma noastră?

Țiganul s-a pornit pe răs, a luat un bun bacșiș de la Vodă și la moment a gătit straietele și ciubotele ministrului.

Suveranul și ministrul au plecat foarte voioși să facă inspecție la deosebitele autorități și, pe drum, Cuza Vodă a spus amicului său acest mare adevăr:

— Reforma trece, năravurile rămân!

*Revenind din Franzesbad*¹

Domnul nu regretă banii cheltuiți de Doamna.

¹ În „Moftul român“, nr. 21, 19 august 1901, p. 1; se retipărește pentru prima dată. *Lună de miere*, momentul „de tren“ publicat în nr. 11, 10 iunie 1901, pp. 4-5, o are drept protagonistă pe Mița, „o strălucitoare frumusețe blondă“, care urma „să stea la Franțișbat“ câteva luni bune, alături de Mișu – în timp ce soțul ei, un vârstnic, urma să se trateze; „un chelner de la Kurhaus din Franțișbat“ semnează în *Antologie...* (1909): „Stimate domnule, d-ta muncești la țară pe ploaie și pe arșiță, asudând ca un biet hamal; iar consoarta d-tale îi trage la Franțișbat checocuri apilpisite cu baronii cu pinteni, noaptea pe lună“, iar „Stimată doamnă, d-ta te canonești la cură de apă minerală, exilată în Franțișbat, iar boierul d-tale face cură de șampanie la Lăptărie, cu marchizele apilpisite, cu taraful lui Ristache Ciolacu“, scrie tot un chelner – dar de la Lăptărie. Călătoria la Franzesbad este un indicator social pentru românii de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, consemnată de autori de felul lui Iosif Vulcan (v. și Radu Mârza, *Călători români privind pe fereastră trenului. O încercare de istorie culturală (1830-1930)*, Cuvânt-înainte de Ovidiu Ghitta, Editura Polirom, Iași, 2020, pp. 13-15).

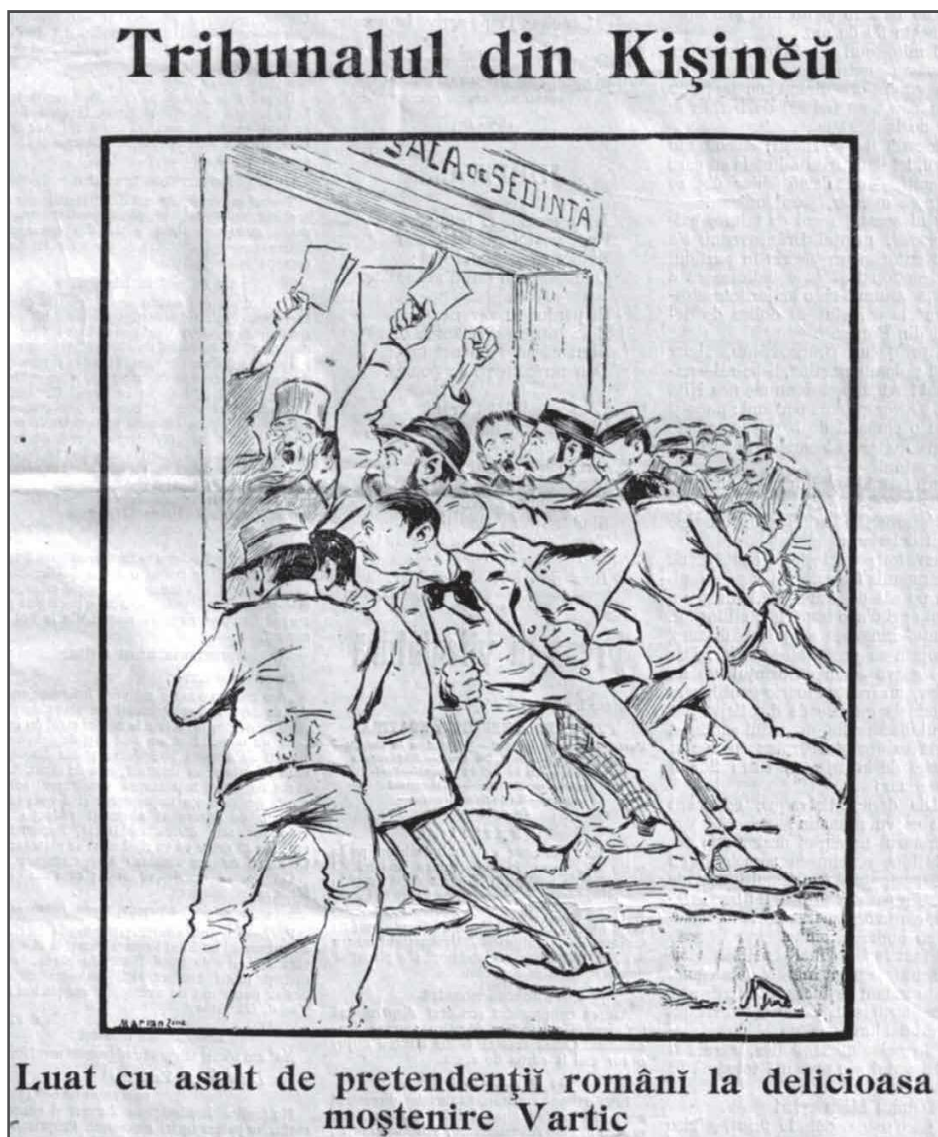
Sfânta din Crîngași¹

Cocoana Lucșița Hurdubiloaea vine să consulte pe Sfânta asupra viitorului celor șapte demoazele Hurdubiloae.

¹ În „Moftul român“, nr. 21, 19 august 1901, p. 8; se retipărește pentru prima dată. În opinia Cocoanei din Art. 214, Hurdubiloaia este una dintre „tantiile“ care o influențau pe nora ei, șase la număr, socotind „pe Răduleasca, pe Popeasca, pe Ioneasca, pe Otopeanca, pe Hurdubiloaia [s.m., D.G.], pe Popeasca ailaltă a lui Mache al popii Zamfirache, de-i mai zice și Ampotrofagu“. Sevastița Hurdubiloaia, moașă, e cunoscută încă din „Claponul“ sau „Calendarul «Claponului»“, 1877-1878.

*Tribunalul din Kișinău*¹

Luat cu asalt de pretendenții români la delicioasa moștenire Vartic.

¹ În „Moftul român“, nr. 22, 26 august 1901, p. 1; se retipărește pentru prima dată: „Moștenirea Colescu-Vartic“, unul din textele ce ilustrează prima pagină (reprodus în continuare, p. 3) poate fi atribuit lui Caragiale, implicat el însuși într-un proces de moștenire – averea Momuloaiei permițându-i să se stabilească la Berlin. Stilistic, textul este marcat de retorism (chiasm, repetiții), de amestecul stilurilor și limbajelor (administrativ, popular, argotic, formal, regional), de alunecări de sens („colaboratorii grațiuți“), precum și de folosirea unor particularități dialectale